

ВІДГУК

**офіційного опонента кандидата юридичних наук, доцента
Лисеюка Андрія Миколайовича на дисертацію Куксюка Андрія
Леонтійовича «Пособництво державі-агресору: кримінологічна
характеристика та запобігання», подану на здобуття ступеня доктора
філософії за спеціальністю 081 «Право»**

Ступінь актуальності обраної теми. Представлена до захисту дисертація Куксюка Андрія Леонтійовича присвячена одному з новітніх і водночас найскладніших напрямів кримінології воєнного часу – пособництву державі-агресору. Її актуальність обумовлена принциповою зміною криміногенного середовища після повномасштабного вторгнення російської федерації, тимчасової окупації частини території України та створення на ній незаконних політичних, адміністративних, господарських, інформаційних і безпекових структур. Запровадження у 2022 році ст. 111-2 КК України стало реакцією на форми сприяння агресору, які законодавець визнав такими, що потребують самостійної кримінально-правової оцінки. Однак новизна норми закономірно зумовила дефіцит емпіричних досліджень. Перші наукові публікації були переважно зосереджені на змісті диспозиції, суб'єкті, спеціальній меті, конкуренції норм та відмежуванні від державної зради і колабораційної діяльності. Дисертант робить наступний крок – досліджує явище як кримінологічний об'єкт.

Особливість предмета полягає у тісному взаємозв'язку кримінально-правового і кримінологічного компонентів. Для коректної статистики та аналізу особи принципово важливо визначити, які саме факти належать до пособництва, адже проблеми кваліфікації та конкуренції суміжних норм безпосередньо позначаються на емпіричному масиві. Тому значний кримінально-правовий компонент першого розділу є виправданим як методологічне підґрунтя.

Актуальність має й прогностичний характер. Після звільнення тимчасово окупованих територій перед державою постануть завдання виявлення залишкових мереж впливу, відновлення інституційної довіри, кадрової безпеки, диференційованої оцінки поведінки населення та профілактики повторного залучення осіб до діяльності на користь ворога. Відповідно, результати дисертації можуть бути затребувані значно довше, ніж триватиме активна фаза збройного протистояння.

З огляду на зазначене обрана тема є актуальною, своєчасною і такою, що відповідає як потребам кримінологічної науки, так і практичним завданням захисту основ національної безпеки України.

Оцінка наукового рівня дисертації і наукових публікацій здобувача.

Науковий рівень дисертації оцінюю позитивно. Автор опрацював значний нормативний, статистичний, судовий і доктринальний матеріал, здійснив власний аналіз понад 80 вироків та сформулював на цій основі низку самостійних кримінологічних узагальнень. Робота не має характеру компілятивного огляду: у ній наявні власні розрахунки, класифікації, типологічні положення та практичні пропозиції.

Дисертація обсягом 266 сторінок містить три взаємопов'язані розділи, вісім підрозділів, загальні висновки, список із 223 джерел і три додатки. Особливо слід відзначити використання додатків як елементу підтвердження емпіричного дослідження судової практики, а не як формального структурного компонента.

У першому розділі визначено правові межі явища; у другому – його кримінологічні характеристики; у третьому – модель запобігання. Така послідовність відповідає логіці прикладного кримінологічного дослідження і дозволяє простежити походження авторських рекомендацій.

Публікаційна активність відповідає основному змісту роботи. Три фахові статті розкривають причини й умови, особу пособника та міжнародне співробітництво. Дві апробаційні публікації стосуються запобігання та досвіду

європейських держав. Тематика публікацій підтверджує, що ключові результати дисертації пройшли попереднє професійне обговорення.

Окремо позитивно оцінюється розмежування особистого внеску у спільні праці. Це дозволяє віднести основні емпіричні та кримінологічні результати до самостійного доробку здобувача.

Новизна представлених теоретичних та/або експериментальних результатів проведених здобувачем досліджень, повнота їх викладу в опублікованих працях. Найбільш переконливою складовою наукової новизни вважаю емпірично обґрунтовану характеристику особи-пособника державі-агресору. На основі понад 80 судових вироків автор систематизує соціально-демографічні, професійні, кримінально-правові та мотиваційні ознаки. Висновок про переважно соціально інтегрований характер осіб, які використовують професійні чи організаційні можливості в інтересах окупаційних структур, має значення для зміни профілактичного фокусу.

Вагомим є положення про складну детермінацію. Дисертант показує, що окупаційне середовище не автоматично породжує злочинну поведінку, але формує інституційні можливості та запит на певні компетентності. Конкретне пособництво виникає при взаємодії цих умов із політичними, ідеологічними, корисливими, кар'єристськими чи ситуативно-прагматичними мотивами. Це відповідає сучасному багатофакторному розумінню причинності у кримінології.

До результатів, що мають наукову новизну, слід віднести системну модель запобігання. Загальносоціальні заходи пов'язуються з політикою національної безпеки, деокупації та реінтеграції, а спеціально-кримінологічні – з діяльністю Служби безпеки України, органів кримінальної юстиції, військового управління, місцевого самоврядування, фінансового контролю, пробації та громадянського суспільства.

Розуміння міжнародного співробітництва охоплює не лише процесуальну допомогу у конкретних кримінальних провадженнях, а й обмін кримінологічною інформацією, прогнозування загроз, координацію безпекових органів, протидію незаконному фінансуванню, дезінформації та кіберзагрозам.

Основні положення новизни відображені у публікаціях здобувача. Водночас окремі результати щодо кримінологічного моніторингу та методики міжвідомчої координації мають потенціал для подальшого самостійного наукового оприлюднення.

Наукова обґрунтованість отриманих результатів, наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Достовірність основних висновків визначається якістю та різноманітністю емпіричної бази. Використання понад 80 судових вироків є істотним для відносно нового складу кримінального правопорушення, практика за яким ще формується. Судові рішення дали авторові можливість дослідити не тільки юридичну кваліфікацію, а й фактичні обставини, професії, соціальні ролі, мотиви та способи включення осіб у функціонування окупаційного режиму.

Статистична частина містить аналіз зареєстрованих правопорушень, повідомлень про підозру, питомої ваги у структурі злочинів проти основ національної безпеки та коефіцієнта на 1 млн населення. Таке поєднання показників є методологічно продуктивним, оскільки дозволяє оцінювати явище з різних сторін і не ототожнювати один абсолютний показник із загальною тенденцією.

Цінним є пряме визнання високої латентності у загальних висновках. Це свідчить, що автор усвідомлює різницю між офіційно зареєстрованою та реальною злочинністю. Така обережність підсилює коректність інтерпретації статистичних даних.

У першому розділі автор аналізує альтернативні доктринальні позиції щодо доцільності існування ст. 111-2 КК України та проблем її співвідношення з іншими нормами. Дисертант не приховує критичних оцінок у науковій літературі, але аргументує власну позицію на користь збереження самостійного кримінально-правового реагування. Наявність такої дискусії підтверджує самостійність наукового мислення.

Рекомендації третього розділу у своїй основі випливають із установлених детермінант. Водночас частина з них закономірно має стратегічний характер і

потребує подальшої деталізації при впровадженні в діяльність конкретних органів. Це не знижує їх наукової обґрунтованості, але визначає межі прикладного використання.

Рівень виконання поставленого наукового завдання, оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності. Поставлене наукове завдання виконано у достатньому обсязі. Автор простежив становлення кримінально-правової охорони, уточнив межі досліджуваного складу, проаналізував стан і тенденції, сформував кримінологічний портрет особи, систематизував детермінанти, запропонував загальносоціальні й спеціально-кримінологічні заходи та дослідив міжнародну взаємодію.

Методологічний інструментарій відповідає цим завданням. Формально-юридичний аналіз застосовано щодо складу правопорушення; статистичний – щодо офіційних показників; контент-аналіз – при вивченні вироків; системно-структурний – при побудові класифікацій і системи запобігання; порівняльно-правовий – при вивченні моделей держав Балтії та Польщі.

Методологічно важливим є те, що здобувач не робить невиправданих екстраполяцій з офіційної статистики на всю сукупність фактичних випадків пособництва. Навпаки, латентність та особливості виявлення враховуються при формулюванні загальних висновків.

Автор продемонстрував здатність самостійно організувати кримінологічне дослідження, сформувати документальну вибірку, інтерпретувати кількісні та якісні дані, зіставити їх із теоретичними положеннями і сформулювати практичні пропозиції. Це свідчить про належне оволодіння методологією наукової діяльності.

Теоретичне і практичне значення результатів дослідження. Теоретична цінність роботи полягає у формуванні підґрунтя для подальшого розвитку кримінології злочинності, пов'язаної із зовнішньою агресією, окупацією та гібридним впливом. Авторські узагальнення щодо особи і детермінант можуть бути використані не тільки щодо ст. 111-2 КК України, а й у порівняльних дослідженнях інших злочинів проти основ національної безпеки.

Практично значущими є положення щодо кримінологічного моніторингу, міжвідомчої координації, аналітичної діяльності СБУ, інформаційної та освітньої профілактики, а також державної політики на деокупованих територіях. Після операціоналізації вони можуть бути трансформовані у методичні алгоритми, стандартизовані аналітичні форми та системи індикаторів.

Впровадження результатів у науково-дослідну та освітню діяльність Державного податкового університету й використання в практичній діяльності адвокатського об'єднання підтверджують прикладний характер одержаних результатів.

Положення щодо міжнародної взаємодії мають практичний потенціал у частині обміну інформацією, протидії транснаціональному фінансуванню, дезінформації та використанню цифрових каналів, оскільки відповідні форми сприяння державі-агресору нерідко виходять за межі національної юрисдикції.

Оцінка змісту дисертації, її завершеності в цілому. Перший розділ побудовано навколо питання, яке має ключове значення для всієї дисертації: які саме діяння складають емпіричну сукупність пособництва державі-агресору. Автор аналізує об'єкт, об'єктивну сторону, суб'єкта і суб'єктивну сторону, обґрунтовує формальний характер складу, спеціальну мету завдання шкоди Україні та самотійність відповідної кримінально-правової заборони. Цей блок забезпечує юридичну визначеність подальшого кримінологічного аналізу.

Другий розділ найбільш переконливо демонструє самотійність здобувача. Статистика поєднана з контент-аналізом вироків, а результатом стає не лише опис показників, а пояснення механізму поведінки. Особливо цікавим є висновок про окупаційний режим як альтернативну систему управління, яка створює запит на місцевих адміністраторів, освітян, банківських працівників, інженерів, медиків, підприємців та інших фахівців.

Третій розділ є логічним завершенням. Його перевага полягає у зв'язку заходів із установленими детермінантами. Загальносоціальний рівень інтегрується у політику національної безпеки й реінтеграції; спеціально-

кримінологічний – у діяльність компетентних органів; міжнародний – у протидію транснаціональним, інформаційним та фінансовим механізмам.

Зауваження щодо оформлення та змісту дисертації, запитання до здобувача. Разом із позитивною оцінкою необхідно звернути увагу на окремі дискусійні положення.

1. Визначаючи центральне місце Служби безпеки України у системі спеціально-кримінологічного запобігання, автор обґрунтовано враховує її функціональне призначення. Водночас практичну модель міжвідомчої взаємодії доцільно було б деталізувати: хто саме має виконувати координаційну функцію, які дані повинні обмінюватися між суб'єктами та за якими показниками оцінювати результативність такої взаємодії.

2. Система запобігання злочинності в дисертації ґрунтовно розкрита на загальносоціальному та спеціально-кримінологічному рівнях, однак індивідуальне запобігання не одержало окремого самостійного опрацювання. З огляду на сформований портрет і типологічні ознаки пособника, перспективним було б конкретизувати індивідуально-профілактичні й посткримінальні заходи, зокрема у взаємозв'язку з пробацією та ресоціалізацією.

3. У загальних висновках пособництво державі-агресору характеризується як злочинність із високим рівнем латентності. Водночас методика окремого вимірювання латентної складової у роботі не представлена. Доцільно конкретизувати, на яких емпіричних або аналітичних підставах зроблено відповідний висновок і чи йдеться про кількісно виміряний рівень, чи про якісну кримінологічну оцінку.

Перелічені зауваження не ставлять під сумнів самостійність та завершеність роботи. Вони мають переважно рекомендаційний характер, не спростовують наукової новизни та не впливають на обґрунтованість основних результатів дослідження.

Рекомендації щодо подальшого використання результатів дисертації у практичній діяльності. Доцільно продовжити збір судової практики і сформувати динамічну базу, яка охоплюватиме кілька років. Це дозволить

порівнювати соціальні, професійні та мотиваційні характеристики у часі та з'ясувати, чи змінюється кримінологічний портрет разом із трансформацією окупаційних практик.

Результати щодо професійних і службових ресурсів можуть бути використані при підготовці аналітичних рекомендацій з кадрової безпеки на деокупованих територіях. При цьому ризик-орієнтований підхід має застосовуватися виключно в межах закону і не перетворюватися на презумпцію неблагонадійності конкретних професійних груп.

Авторську модель спеціально-кримінологічного запобігання доцільно розвинути у формі окремих методичних рекомендацій із визначенням суб'єктів, каналів інформаційного обміну, переліку індикаторів, процедур аналітичної оцінки та механізмів вимірювання ефективності.

Відсутність порушень академічної доброчесності. Змістовий аналіз представленої дисертації не виявив підстав для висновку про порушення академічної доброчесності. Використані наукові положення інших авторів супроводжуються посиланнями, нормативні та емпіричні джерела ідентифіковані, а список літератури відповідає тематиці роботи. Особистий внесок у спільні публікації описано окремо, що дозволяє оцінити самостійність ключових результатів. Аналіз судової практики, статистичні узагальнення, кримінологічний портрет, класифікація детермінант та система запобігання мають характер власного дослідницького опрацювання. У межах проведеного опонування ознак академічного плагіату, фабрикації або фальсифікації результатів не встановлено.

Висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам. Дисертація Куксюка Андрія Леонтійовича є актуальною, самостійною та завершеною кваліфікаційною науковою працею, у якій сформовано комплексну кримінологічну характеристику пособництва державі-агресору та запропоновано систему заходів його запобігання. Найбільш вагомими результатами є аналіз статистичних тенденцій 2022–2025 років, опрацювання 80 вироків, формування кримінологічного портрета особи-пособника,

систематизація детермінант та розроблення моделі загальносоціального і спеціально-кримінологічного запобігання. Висловлені зауваження мають науково-дискусійний характер, не спростовують достовірності основних результатів і не впливають на загальну позитивну оцінку роботи.

Вказане вище дозволяє зробити висновок, що дисертаційна робота на тему: «Пособництво державі-агресору: кримінологічна характеристика та запобігання» за своєю актуальністю, ступенем новизни, постановкою та способом вирішення поставлених питань, правовим, теоретичним та практичним підґрунтям та обґрунтованістю одержаних результатів, а також за практичним значенням повністю відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44, та наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12 січня 2017 року «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації», а її автор, Куксюк Андрій Леонтійович, на основі публічного захисту заслуговує на присудження йому ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Офіційний опонент:

**професор кафедри фінансово-економічної безпеки
Навчально-наукового гуманітарного інституту
Національної академії Служби безпеки України,
кандидат юридичних наук, доцент**

Андрій ЛИСЕЮК